

POTKANIE (131) *sb n*

pot- (113), pod- (18).

o oraz a jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie); e pochylone.

sg *N* potkani(e) (15). ◇ *G* potkaniã (8); -ã (7), -(a) (1). ◇ *D* potkaniu (28). ◇ *A* potkanié (27); -é (4), -(e) (23). ◇ *I* potkani(e)m (3), potkanim (2); -(e)m *RejWiz*, *GórnDworz*; -im *KwiatKsiąż*; -(e)m : -im *BielSpr* (1:1). ◇ *L* potkaniu (46). ◇ *pl D* potkani(o)m (1). ◇ *sg G a. pl A* potkaniã (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* także *XVII w.*

1. Znalezienie się z kimś w tym samym miejscu; *congressus BartBydg*, *Calag*, *Calep*; *congressio BartBydg*, *Calag*; *occursus BartBydg*, *Cn*; *concurus Calag*; *coitio*, *coitus* (*coetus*), *obviam itio*, *offensus fortuitus Cn* (15) : *Occursus*, *podkanye BartBydg* 100b.

potkanie kogo (1): Wiarując się i potkania Tako sw[oi]ch, jako opczych, Strzeże s[ie o]d ludzi wszystkich. *BierRozm* 13.

Wyrażenia przyimkowe: »na potkaniu« (7): iáko mu [*prokuratorowi*] ná pierwszym podkaniu nieukażelz pary *Dukatow*/ [...] ledwie s tobã fłowo przemowi. *GroicPorz* dd3; *Vítawiono teź/ áby ná potkaniu káždy męzczyzná im [paniom w Rzymie]* z drogi vftąpił *BielKron* 110; *GórnDworz* R3, Z2; *CzechEp* 426.

~ *na potkaniu z kim* (2): ábo ow ktory ná potkaniu z iákim wielkim woiewodã/ by z nim iedno raz iáko żyw mowił/ [...] wda fie w rzecz/ iáko s tym/ s kim by żył zá iednego. *GórnDworz* K7, 18v; [*ArgWykład* 127]. ~

»w potkaniu« (2): *Częłtokrocz* iá w potkaniu^m cie pozdrawiál: a ti przemijáleś iakoby niebáczãtz. *ForCnR* C2v; *BielKom* F4.

Przen (1) : Nie mozem mowić: dżis po cię śmierć przyidzie/ á potym po mię: ále [...] ná mię koley/ iã podobno drugie vprzedzę. Aby tá myśl gotowość w nas do takiego potkania (práwowála/ ktore fię tyło ná raz chowa. *SkarKaz* 387a.

a. *Zgromadzenie, zebranie, zjazd, schadzka* (3) : *BartBydg* 34; *Angriff*. *Potkanie*. *Congressus*, *congressio*, *concurus Calag* 21a; *Congressus* – *Zgromadzenie, spotkanie*. *Calep* 241b.

2. *Walka; bitwa lub pojedynek; bellum PolAnt*, *JanStat*, *JanPrzyw*; *pugna Miech*, *PolAnt*; *conflictus JanStat*, *JanPrzyw*; *decursus*, *impetus Mącz*; *concurus*, *proelium Modrz*; *coetus Cn* (115) : *BibRadz* 1.Par 12/36, 2.Mach 8/14; [*król Władysław*] gdy iuz woýfká z obu ftron ku podkaniu gotowe stály/ niechcial [...] bitwy pierwey począc/ áleżby był Mfzey poczętey w námiećie dofluchał *OrzRozm* M3v; [*Nigryte*] bárzo śmieli fã ku potkaniu/ przeto ich wiele ná plácu poginie/ bo nie vćiekáią nigdy *BielKron* 450v, 69, 172, 244v, 307v [2 r.], 417v, 422v, 424; *przes ty zmyfláne bitwy/ ku włáściwym potkaniom [młodzieńcykowie]* śmielfzy y biegleyfy bywáią. *KwiatKsiąż* O, Qv; *Mącz* 74b; *GórnDworz* H2v, Bb7; *Przed potkanim ma ie [swe wojsko]* pirwey vpominác *Hethman*/ [...] *przez á dla czego czyniã z nieprzyaciélem BielSpr* 15v; bo gdyby fwoi znali po *Hetmánie* álbo innych *Sprawcách* iákie wãtpienie w potkaniu/ *prędkoby pirzchnęli wzyfscy*. *BielSpr* 26v, 17v, 26v [3 r.], 40, 65v, 66, 70v; ktory [*książę*] *przešťráfzony mocã nieprzyaciélfkã/ y bacząc fie być nierównym do potkania/ vćiekł ná Lucko StryjKron* 225, 742 *marg*; *BielSjem* 32; *Calep* 127a; [*ŁaszczPogrom* 3].

potkanie z kim (22): gdy się sprawili ku potkaniu z Thurki nad rzeką Tygris/ pośthawili na czele Perłowie białe głowy w męszczyznym wbraniu na koniach zbrojne *BielKron* 312, 58 *marg*, 390 *marg*, 419; Też to przigotowanie a ćwiczenie w potkaniu skonnymi gdy się obrazliwymi drzewy ścieraia y fmielze ryczerze czyni/ y ku obronie y bićiu biegleyfze *KwiatKsiąż* O2; gdy [Polacy] bitwy wołali/ Krol na ich żądanie Przyzwolił widząc w nich chęć z Niemcy na potkanie. *StryjKron* 622, 225 *marg*, 416 *marg*, 742 *marg*. Cf *Zwroty*, »potkanie z nieprzyjacielem«.

W połączeniu szeregowym (1): aby [żołnierze] znakow ktore Hetman dawa/ pilnowáli: ktore dawia ku potkaniu/ y zasię na odwrot/ na stánowanie obozu/ y na rużenie z mieycá. *ModrzBaz* 111v.

Zwroty: »mieć potkanie [z kim]« (1): Papius Cursor [...] / gdy miał potkanie s Samnity połał był przed tym towarzyzá fwego z ludem nie máłym/ zamku pod nimi dobywác *BielSpr* 41.

»potkanie (u)czynić« [w tym: z kim (9)] = *conflictum (seu bellum) facere (et inire)* *JanStat*, *JanPrzyw* [szyk *zmienny*] (21): iuż to trzecia bitwa była. Potym czwarte potkanie wczynili/ w ktorym Paris Menelaufowi vd przełtrzelil z łuku łtrzałą. *BielKron* 57v, 57, 307, 307v, 360v, 364v (13); *RejZwierc* 149v; Trzeci Hetman ma spráwować ludzi pomocne/ [...] także y lekkozbrojne/ na ktorym [hetmanie] wiele zależy nad inne/ bo ten ma napierwey potkanie wczynić gdzie tego potrzebá vkaże *BielSpr* 18v; gdzieby nieprzyiaćiel iáki Królestwa náłzého [...] do Królestwa náłzého wiechał/ y potkanie w gránicách tegóz Królestwa poddáni náłzy wczynili: tedy [...] *SarnStat* 891, 135, 451, 883; *KmitaSpit* A4v; *CzahTr* H.

Wyrażenia: »potkanie męzne, śmiałe« [szyk 1:1] (1:1): *BielKron* 307v; niechaj y w tym moy Dworzánin Węgry przeydzie/ thák fmiáłym potkaniem/ iáko dobrym vgodzeniem. *GórnDworz* E3.

»potkanie z nieprzyjacielem, [z przeciwnikiem]« = *cum inimico conflictus (seu bellum)* *JanStat*, *JanPrzyw* [szyk 3:3] (6): iefli się im nie zdárzyło potkanie z nieprzyiaćielem vłthąpili do okopu *BielSpr* 7v, 75; *SarnStat* 135, 451, 883; [WiśnOkaz 245 (Linde)]. Cf »w potkaniu z nieprzyjacielem«.

»potkanie ogromne« (1): Potkanie ogromne Ruffakow z Polaki y z Węgry. *StryjKron* 255 *marg*.

»pi(e)rwsze (a. pirwe) potkanie« = *pierwsze uderzenie; primus impetus* *Mącz* [szyk 19:1] (20): Konstantyn Polakow prośil aby się s fwym ludem pierwey potykał iáko zwyczajnyiefzy/ ktorzy [...] wiedzą obyczay Tátárski/ bo łnadż pierwfze nieobyczáyne potkanie wczyni drugim złe serce. Polacy też dopieráli się pierwfzego potkania powiádaiąc że my obronnyiefzy y konie lepfe mamy *BielKron* 409v, 314, 372v; *KwiatKsiąż* N; *BielSpr* 22, 40, 41v. Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

»potkanie w polu« (1): Działa záfie mále polne [...] pomagaią wiele ku potkaniu z nieprzyiaćielem w polu *BielSpr* 75.

Szeregi: »potkanie a starcie« (1): gdy będąc pacholęciem był przywiedzion ku bitwie/ pierwfzym potkanim a starćim nieprzijaćiela zabił. *KwiatKsiąż* N.

»szturm, potkanie« (1): Ktory pięćkroć rániony był na swoim cieie/ Gdy łsturmy/ gdy potkania czynil bárzo wiele. *KmitaSpit* A4v.

[»wojna i potkanie«: Iáko bowiem poki na trwoę nie zátarábia/ Rycerftwo odpoczywa/ ále gdy zátarábia/ Woyna więc y podkanie s przeciwniki bywa. *WiśnOkaz* 245 (Linde).]

Wyrażenia przyimkowe: »w potkanie« (1): abych mu vkazał thego mężá miedzy Krześcijány/ ktorzy w kázde potkanie zabił przy namniey dwádzieściá z náłzych Máchometanow *BielKron* 460v.

»na potkaniu« (10): ná potkániu obá krolowie ránni byli/ trwála bitwá z obu łtron dłuĝo *BielKron* 124, 252; *Mqcz* 74b.

~ *Wyrażenie*: »na pi(e)rwszym (a. pirwym) potkaniu« = *in principio PolAnt*; *primo impetu Mqcz* (7): *BibRadz* 2.Reg 17/9; A gdy łie potkáli/ Troillus ná pirwym potkániu Greki poráził *BielKron* 58v, 308; *Mqcz* 295d; *BielSpr* 41 [2 r.]; *StryjKron* 310.

Szereg: »na potkaniu albo natarciu« (1): *Primo impetu*, Ná pirwłzim podkániu/ álbo nátarcu. *Mqcz* 295d. ~

»w potkaniu« = *in concursu Modrz*; *in conflictu JanPrzyw* (24): W piątym potkániu Hektor zábił łiedmł zacnych y mocnych męĝow Greckich *BielKron* 57v, 68, 388; łpółpoliciáło we Włółzech/ iż zá łezdnego ná koń łádzáią z árkábuzem łtrzelcá/ ktory bárzo ku pomocy łełt/ ták w potkániu/ iáko gdy vłtępiuá ná zad. *BielSpr* 25, 4 [2 r.], 4v, 51, 52v, 60, 62; *ModrzBaz* 111; Kto chce w potkániu pożyć dobrze Mołkwiciná/ Przytrzy nań prędko z drzewem iák ná Tátáryzná. *BielSjem* 34; *SarnStat* 135 [*idem* (2)] 451, 883.

~ *w potkaniu czego* (1): wiele łch było ktorzi w potkaniu nawalnych czoł/ męĝnie á mocnie łię bili *KwiatKsiąĝ* O3.

Wyrażenia: »w jawnym potkaniu« (1): bo tá nauká walki/ nie mnłey w iáwnym potkániu/ iáko w tháiemnym zełciu łieprzyiácielá włpomáĝa opátrzne Rycerłtwo. *BielSpr* 20.

»w potkaniu z łieprzyiáciem« (1): Włe łie tego przyĝádzá w potkániu z łieprzyiáciem iż łie łomłezáią łpolu łudzie zrułzywłzy łpráwę porzádná/ thák iż trudno záłie ná łwe młeyfcá máią przyłć. *BielSpr* 6.

»w pi(e)r(w)szym potkaniu« [*szyk* 4:1] (5): łuhrowłe będad ĝotowł nadiáchali krolá nad Dunáiem. Tamże w pirłzim potkaniu Słowiany porázili [*facta pugna Pannonios ... profligaverunt*]. *MiechGlab* 60; *BielKron* 309v; *BielSpr* 39v; *StryjKron* 527, 587. ~

Przen (7) : Pomogá łey [*sprawiedliwołci*] wártérze łtałóć á pocżciwołć/ Włeręć y przed potkániem vderzy ná łię [*łiecnotę*] mdłóć. *RejWiz* 102v.

a) *W antropomorfizowanym opłsie ĝry w száchy* (1) : Roch łie też biáły ku potkániu łtroi/ A w łwłetney łobye połkákułe zbroi. *KochSz* B3.

b) *Walka Chrystusa ze złem* (1) :

Zwrot: »uczynić potkanie« (1): Oto dżłsia łuĝ pierwłze [*Chrystus*] vczynił potkanie/ Męĝnego boiŁ pewne znáki krwi rozłánie. *WitosłLut* A6v.

c) *Walka duchowa* (4) :

potkanie z czym (2): A ty áczęł nie Hetmánem/ ácz wołfká żadnego nie włdzłełz/ [...] á łuĝ práwłe łdzłełz ku potkániu s cżártem y s łmierciá s łroĝiemi łieprzyiációły łwłemi. *RejZwłerc* 149v; *ReszPrz* 84.

potkanie czyje (2): *KrowObr* 21v; młły łezu/ ĝdzieżeł był? cżemuł młę ná przodku nie podpomogł [*w walce z cżártem*] [...] ? Y vłłyłzál ĝłos: Był cłiem łá tu Antoni/ áłem pátrzył ná męłtwo y potkanie twołe. Nie boýĝe łię/ pomocniká záwłdzy zemłne młeć będzłełz *SkarŻyw* 56.

Szereg: »starcie i potkanie« (1): Kálwinus to złtápienie do pieklá nie rozumłe być łic łnłzego: łedno łtárcłe y potkanie z łroĝółciá y połtráchy włećzney łmierci. *ReszPrz* 84.

3. *Uderzenie, cios; flictus Calep (1) : Flictus – Szciecie, podkanie. Calep 423b.*

Synonimy: 2. bitwa, boj, natarcie, porażka, starcie, uderzenie, utarczka, walka.

Cf POTKA, POTKAĆ, 1. POTYCZKA, POTYKANIE

KW, ZCh